

Сидорова О. В.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Інституту банківських технологій та бізнесу
ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна;
e-mail: lena.nevmerzhytska@gmail.com*

Демченко А. М.

*аспірант,
ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна*

РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА МЕХАНІЗМИ ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті висвітлено стан та тенденції розвитку ринку ритейлу у банківському секторі України. Авторами проаналізована структура і динаміку роздрібною обслуговування клієнтів. Вивчено вплив потреби населення у фінансових послугах та змін ринкових умов на формування продуктового ряду банківського ритейлу. Досліджено впровадження сучасних фінансових інструментів та інформаційних технологій у ритейлі.

Ключові слова: ритейл, банки, банківські продукти, ринок банківських послуг.
Формул: 0; рис.: 6; табл.: 2; бібл.: 8

Sidorova O. V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance,
Banking and Insurance Institute of Banking Technologies and Business
SHEI "University of Banking», Ukraine;
e-mail: lena.nevmerzhytska@gmail.com*

Demchenko A. M.

*PhD student of State higher education institution «University of banking»,
Ukraine*

THE MARKET OF BANKING SERVICES IN UKRAINE AND THE MECHANISMS OF ITS RESEARCH

Abstract. This article is devoted to examination of Bank services market, its forming, modern situation and main prospects of development. In this paper are reviewed main tendencies of banking services market. Implementation practice of modern financial instruments and informational technology are analyzed. The article is based on statistical monitoring and analysis of the functioning of the banking market found that the banking services in quantitative terms is experiencing a phase of collapse in recent years, slowing asset growth, instability resource base causes problems with credit and other active operations.

Keywords: retail, banks, banking products, banking services market.

JEL Classification: G21

Formulas: 0; fig.: 6; tabl.: 2; bibl.: 8

Сидорова Е. В.

*к.э.н., доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования
Института банковских технологий и бизнеса
ГВУЗ «Университет банковского дела», Украина;
e-mail: lena.nevmerzhytska@gmail.com*

Демченко А. Н.

*аспирант
ГВУЗ «Университет банковского дела»,
Украина*

РЫНОК БАНКОВСКИХ УСЛУГ В УКРАИНЕ И МЕХАНИЗМЫ ЕГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация. В статье освещены состояние и тенденции развития рынка ритейла в банковском секторе Украины. Авторами проанализирована структура и динамику розничного обслуживания клиентов Изучено влияние потребности населения в финансовых услугах и изменений рыночных условий на формирование продуктового ряда банковского ритейла. Исследовано внедрение современных финансовых инструментов и информационных технологий в ритейле.

Ключевые слова: ритейл, банки, банковские продукты, рынок банковских услуг.

Формул: 0; рис.: 6; табл.: 2; библи.: 8

Вступ. В сучасних умовах розвитку банківської індустрії її основними активаторами є інноваційні механізми ритейлу. Важливими параметрами, які суттєво впливають на підвищення ефективності діяльності банків, є надання якісних роздрібних банківських продуктів. Особливої уваги цей сегмент банківського бізнесу потребував у періоди економічного спаду, коли в умовах зниження споживчого попиту та платоспроможності населення банки повинні були витримати випробування на стійкість. Тому на сучасному етапі розвитку банківської галузі постає необхідність у подальших дослідженнях теоретичних і методичних засад функціонування інноваційного механізму банківського ритейлу.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Загальні закономірності розвитку, технології та напрями розвитку ритейлу досліджувались Д.Аріелі, Д.Канеманом, В.Смітом, А.Тверські, які в основу своїх наукових праць поклали поведінкові теорії вибору та прийняття рішень споживачів; В.Ф.Єгоров, А.А.Єсютина, Є.В.Карпова, А.А.Монін, М.В.Петрович, О.Рудакова, О.В.Чкалова, сферою наукових інтересів яких, здебільшого, є механізми роздрібної торгівлі. Серед українських науковців питанням розвитку банківського бізнесу, розробки банківських продуктів, їх просування та реалізації, розширення клієнтської бази, використання сучасних інноваційних технологій у банківській сфері присвячені праці А.Головіної, С. Єгоричевої, О.Зверева, В.Котковського, Н.Пантелеєвої, О.Чуб.

Метою статті є дослідження стану та тенденцій розвитку ринку ритейлу у банківському секторі України

Результати дослідження. На даний час, в процесі формування ринкових відносин в Україні відбувається зростання попиту на послуги фінансово–банківських установ як з боку суб'єктів підприємницької діяльності, так і з боку фізичних осіб. Сучасні особливості організації бізнесу визначають потреби підприємств не лише у традиційному кредитно–розрахунковому банківському обслуговуванні, а й у значно ширшому спектрі різноманітних послуг комерційних банків, спроможних забезпечити оптимальні умови для ефективного, прибуткового господарювання своїх клієнтів.

Щодо самих банківських установ, то потреба у розширенні діапазону їхніх операцій об'єктивно впливає з умов конкурентного середовища. Крім того, в умовах кризових явищ в економіці країни, спаду виробництва, інфляції традиційні кредитні операції банків неспроможні забезпечити їм належний рівень прибутковості, що поглиблює тенденції до універсалізації банківської справи та створення повноцінного ринку банківських послуг [7].

За таких умов ринок банківських послуг можна визначити:

1) як взаємодію комерційних банків та інших економічних суб'єктів з юридичними та фізичними особами [1].

Банківський сектор активно розвивається, змінюючи свою структуру і присутність у різних регіонах України. Частина банків мають свої відділення у кількох регіонах України, інші зосередили свої відділення в якомусь одному регіоні, окремі банки взагалі не мають філій. Одним із найважливіших чинників, який зумовлює особливості розподілу банківських відділень по території України, є потреба місцевого бізнесу в банківських послугах. Таким чином, рівень розвитку банківської сфери в регіоні характеризує рівень розвитку економіки цього регіону в цілому: з одного боку, банківський сектор розвивається для забезпечення потреб небанківського бізнесу, а з іншого — сприяє створенню і зростанню цього бізнесу [7].

2) як сукупність пропонованих банківських послуг для юридичних та фізичних осіб.

Перш за все, важливим інструментом формування ресурсної бази є депозитна політика банку. Депозитна політика комерційного банку ґрунтується на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами і націлена на їх вдосконалення та розвиток [1].

Таблиця 1.

Депозитний портфель комерційних банків України					
Період	2013	2014	2015	2016	01.2017
Залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.					
Всього	669974	675093	716728	793475	780075
Динаміка депозитного портфелю (власники)					
Домогосподарства	441951	418135	410895	444676	437689
Юридичні особи	228023	256958	305832	348799	342386
Динаміка депозитного портфелю (валюта)					
У національній валюті	421754	365454	391911	426418	420043
В іноземній валюті	248220	309638	324817	367056	360033
Динаміка депозитного портфелю (строковість)					
Поточні	205565	250153	305383	364547	351251
Строкові	464409	424940	411345	428928	428824

Джерело: складено на основі статистичних даних Національного банку України.

Як свідчать дані табл. 1, загальний обсяг депозитів в Україні на 01.01.2017 р. становив 780075 млн. грн., що на 50116 млн. грн. більше від аналогічного показника на 01.01.2016 р., з них: депозити фізичних осіб: 437 689 млн. грн. (56,1%); депозити юридичних осіб: 342386 млн. грн. (43,0%). В Україні переважають строкові депозити, що складають 428824 млн. грн. (55%), тоді як поточні депозити становлять 351251 млн. грн. (45%). Протягом 2014–2015 років частка строкових депозитів зменшувалась, що було викликано нестабільністю та збільшенням темпів інфляції, але за 2016 р збільшилась на 4,3%, порівняно з показником попереднього року, а поточних зросла за 2013–2016 рр., через спад довіри до банків. Станом на 01.01.2017 р. валютна структура загального депозитного портфелю України на 54% (420043 млн. грн.) складалась з гривневих вкладів, а 46% (360033 млн. грн.) становили вклади в іноземній валюті. У останні роки зберігається тенденція до збільшення обсягу депозитів в іноземній валюті, порівняно з динамікою збільшення гривневих депозитів. Таким чином, частка коштів, залучених в іноземній валюті, в сукупному клієнтському портфелі є значною та коливається біля позначки в 50%. Рівень доларизації клієнтського портфелю представлено на рис. 1.

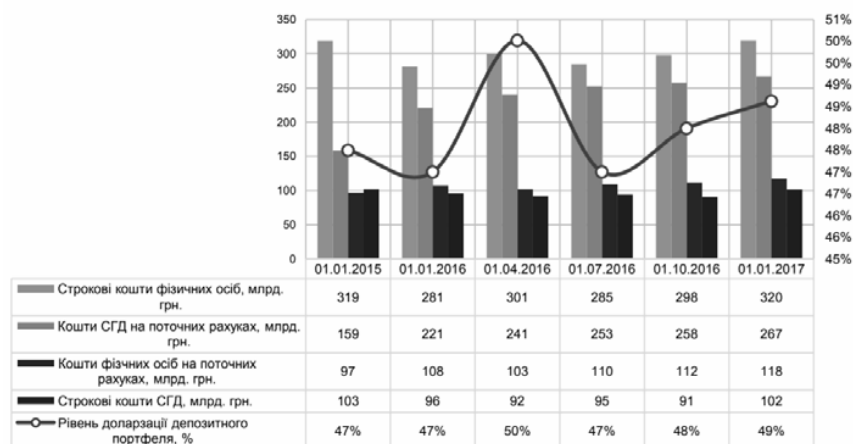

Рис. 1. Динаміка рівня доларизації клієнтського портфелю, млрд. грн., %
Джерело: складено на основі статистичних даних Національного банку України.

Портфель коштів СГД за видами економічної діяльності представлений переважно за рахунок залучених коштів від представників «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів», «Професійна, наукова та технічна діяльність» та «Переробна промисловість» (рис. 2.).

Рис. 2. Корпоративний клієнтський портфель за видами економічної діяльності, млн. грн.
Джерело: складено на основі статистичних даних Національного банку України.

Надання кредитів і проведення кредитної політики є ще однією найпоширенішою операцією банківських установ. Аналіз ситуації, що склалася у банківській сфері, свідчить, що валовий корпоративний кредитний портфель скоротився на 13,1 млрд. грн. через зниження обсягів позик в іноземній валюті (на 2,5% в доларовому еквіваленті). Валові гривневі кредити суб'єктам господарювання майже не змінилися (+0,2%). Банки переважно видавали кредити корпораціям АПК. Уперше з початку кризи пошвидко зменшилось кредитування населення. Сукупна частка вкладень банків у державні цінні папери (ОВДП та депозитні сертифікати НБУ) зросла на 1,7 в.п. до 26,2% чистих активів. Зростання спричинила докапіталізація держбанків ОВДП у I кварталі 2017 року на 26,4 млрд. грн. та відповідним збільшенням ОВДП у портфелі (рис. 3).

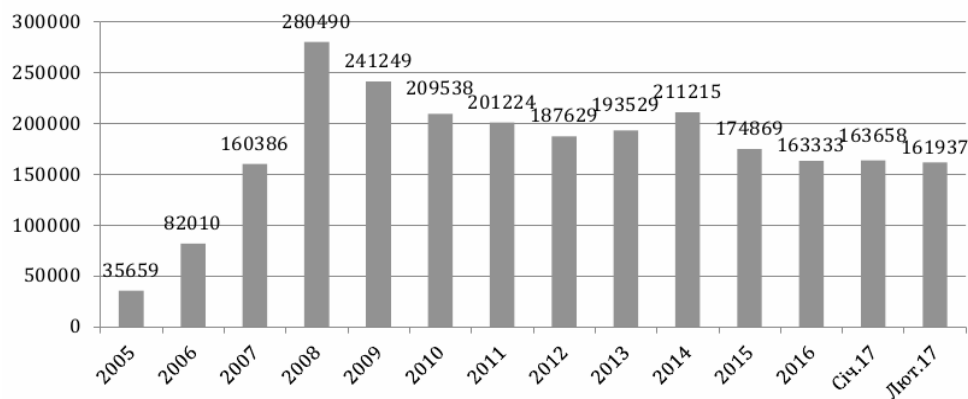

Рис. 3. Кредити надані фізичним особам, млн. грн.
Джерело: складено на основі статистичних даних Національного банку України.

Роздрібний клієнтський кредитний портфель протягом 2016 року скоротився на 10 % та склав 164,98 млн. грн. Значний вплив на динаміку показника мало визнання неплатоспроможними ряду банківських установ, що володіли значними за обсягами кредитними портфелями, в тому числі роздрібними [2].

Близько 57 % клієнтського портфелю в регіональному розрізі розміщено в північному регіоні країни (Київська обл. та Київ, а також Житомирська, Сумська та Чернігівська області) (рис. 4.).

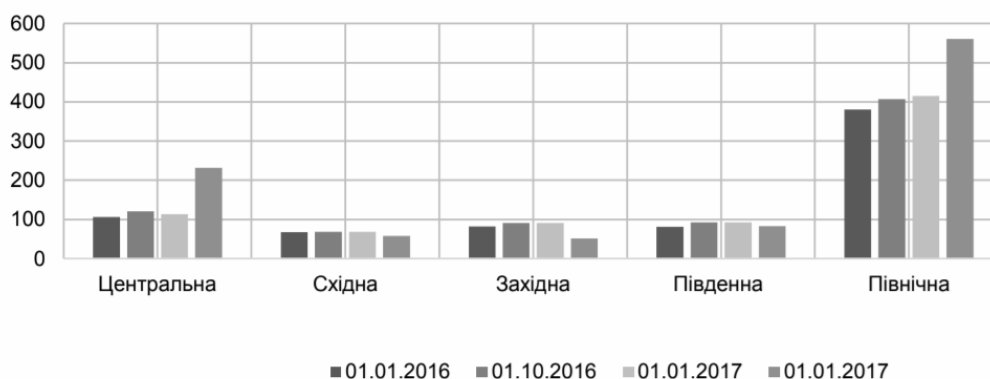

Рис. 4. Клієнтський кредитний портфель в регіональному розрізі станом на 01.01.2017 р., млрд. грн.
Джерело: складено на основі статистичних даних Національного банку України.

За результатами 2016 р. середнє значення відсоткової ставки за кредитами, наданими фізичним особам в національній валюті складало 30,7% (31,6% в 2015 році) та 4,9% в іноземній валюті (4,0% в 2015 році).

Сьогодні, кредитні послуги банків для фізичних осіб можна поділити на три чітко виражених категорії, які пов'язані із ціллю надання послуг, а зокрема споживче кредитування; кредит на авто; кредит на житло.

Проте основною складовою роздрібного клієнтського кредитного портфелю є споживчі кредити (в т.ч. «кешові» кредити).

Таблиця 2.

Кредити надані фізичним особам, за цільовим спрямуванням у 2009–2016 р.р.

Період	Усього, млн. грн.	Споживчі кредити		На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості		Інші кредити		Із загальної суми іпотечні кредити	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
01.01.2009	280490	186008	66,3	88352	31,5	6050	2,2	143416	51,1
01.01.2010	241249	137113	56,8	98792	41,0	5343	2,2	132757	55,0
01.01.2011	209538	122942	58,7	81953	39,1	4643	2,2	110725	52,8
01.01.2012	201224	126192	62,7	70447	35,0	4585	2,3	97431	48,4
01.01.2013	187629	125011	66,6	58427	31,1	4191	2,3	63158	33,7
01.01.2014	193529	137346	71,0	51447	26,6	4736	2,4	56270	29,1
01.01.2015	211215	135094	64,0	71803	34,0	4318	2,0	72156	34,2
01.01.2016	174869	104879	60,0	66169	37,8	3821	2,2	60215	34,4
01.01.2017	163333	101528	62,2	58549	35,9	3255	2,0	60264	36,9

Джерело: складено на основі статистичних даних Національного банку України.

Аналіз даних табл. 2 підтверджує, що починаючи з 2009 р., спостерігається спад обсягів наданих споживчих кредитів – за 2009 р. це зменшення становило 26 % або 48975 млн. грн. Незважаючи на це, частка споживчих кредитів у загальному обсязі банківських кредитів, наданих фізичним особам залишалась відносно стабільною – у середньому 63 % за досліджуваний період. Така тенденція могла б спричинити нову хвилю активізації споживчого кредитування, але до кінця 2011 р. не збереглась. Обсяг кредитів домашнім господарствам на кінець 2012 р. становив 187,6 млрд. грн., що менше, ніж у 2008 р. Отже, кредитування населення до 2013 р. не було відновлене до докризових обсягів. У 2011–2014 рр. на ринку споживчих кредитів активно розвивався лише сегмент дрібних кредитів – це готівкові кредити, кредитні карти та кредити на споживчі товари. Вони й забезпечили

пожвавлення цього сегменту, про що свідчить деяке зростання – близько 10 %, проте відновленню докризових обсягів кредитування завадила політична та економічна нестабільність в державі і вже за 2015–2016 рр. спостерігалось скорочення його обсягів [7].

Основними проблемами банківського споживчого кредитування є розвиток інфляційних процесів, зменшення реальної заробітної плати, девальвація національної грошової одиниці, низька платоспроможність фізичних осіб, висока вартість споживчих кредитів, недостатність аналізу банківськими установами кредитоспроможності позичальників–фізичних осіб, що призводить до зростання кредитних ризиків та обсягів неповернення банківських споживчих кредитів [9].

Обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, станом на 01.01.2017 р. відповідав 37 % роздрібного кредитного портфелю. В цілому, невисокі темпи розвитку іпотечного кредитування обумовлені доволі низькими темпами відновлення будівельної галузі, обмеженістю та високою вартістю довгострокового ресурсу, а також невисоким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування.

Функціонування та розвиток ринку банківських послуг, в т.ч. банківського ритейлу, інноваційних рішень та продуктів безпосередньо залежить від активності використання платіжних карток, що в свою чергу залежить від наявної системи та мережі використання таких платіжних засобів [3].

Варто зазначити, що ринок платіжних карт також продовжує зростати (рис. 5.).

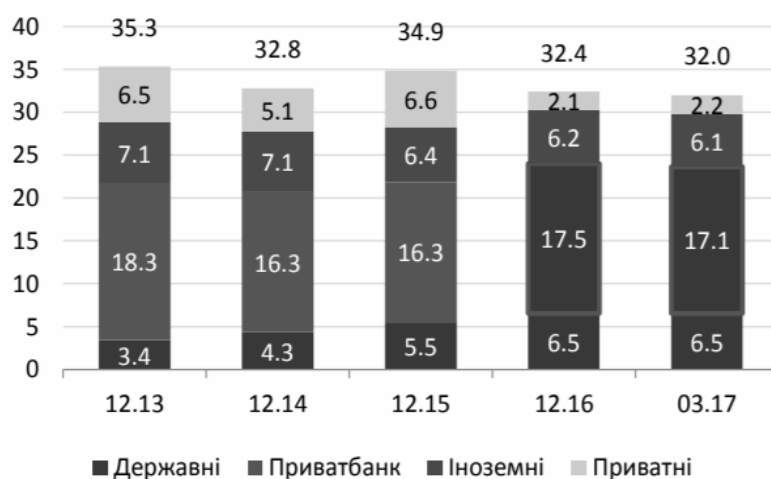

Рис. 5. Кількість активних платіжних карток за групами банків–емітентів, млн. од.
Джерело: складено на основі статистичних даних Національного банку України.

Аналізуючи динаміку зростання держателів платіжних карток, кількості платіжних карток в обігу та активних платіжних карток відзначимо, що із 2002 року по 2009 рік кількість випущених карток перевищувала кількість держателів таких карток, і ці картки активно використовувались. Це спричинено цільовим випуском карток під обслуговування банківських продуктів, таких як зарплата, депозити чи поточні рахунки.

Проте, у 2012 році при незначній зміні кількості держателів карток в межах 37–50 млн. чоловік різко зросла кількість випущених карток до 69,826 млн. Що стосується активних карток, то їх кількість різко знизилась у порівнянні з 2008 роком (41,162 млн. грн.) і у 2013 році становила 35,622 млн. грн. Насамперед, таке зниження відбулося через масовий випуск карток під різноманітні банківські продукти, котрі надавались громадянам в пакеті продуктів до укладених угод.

Слід зазначити, що кількість активних платіжних карток дещо знизилась у порівнянні з 2017 – 2016 років порівняно з 2015 роком. Насамперед, таке зниження відбулося через масовий випуск карток під різноманітні банківські продукти, котрі надавались громадянам в пакеті продуктів до укладених угод. Проте даний показник за I квартал 2017 року значно зріс і складає 32 млн. од [3].

Кількість банкоматів теж постійно збільшується (рис. 6.), що свідчить про попит на карткові продукти в Україні.

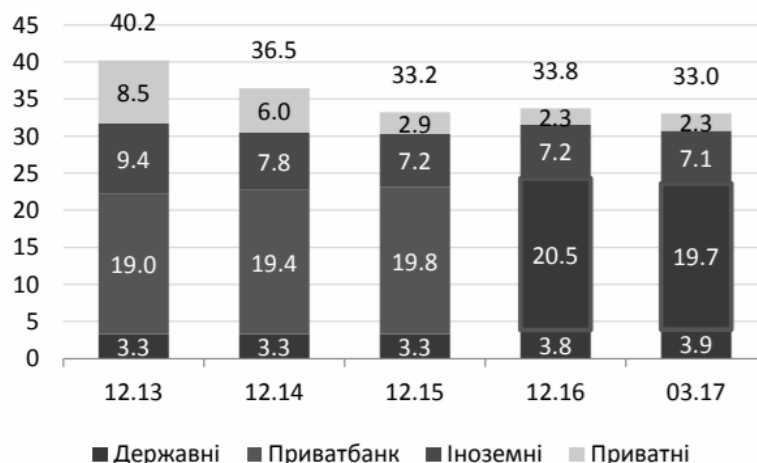

Рис. 6. Кількість банкоматів комерційних банків, тис. од.

Джерело: складено на основі статистичних даних Національного банку України.

Ще одним із пріоритетних напрямів розвитку ринку банківських послуг є розрахунково–касового обслуговування банків – комплексне обслуговування клієнтів, яке складається з набору базових банківських послуг з обслуговування розрахункових (поточних) рахунків у національній та іноземній валютах, проведення платежів та операцій із готівковими коштами. Банки все більше намагаються зменшувати операційні затрати перекавши їх або на техніку, або мережу партнерів, на дистанційні канали обслуговування – інтернет [4].

Таким чином, відбувається розподіл послуг на масові, які надаються за допомогою передових комп’ютерних технологій без участі працівників банку, та на послуги, які потребують персонального контакту банкіра і клієнта (VIP – обслуговування). Зараз все більша кількість банків надають послуги зі здійснення операцій через інтернет–мережу.

Головною мотивацією банків у впровадженні інтернет–банкінгу є підвищення конкурентоспроможності. Передусім, перевагою інтернет–банкінгу є значна мінімізація витрат, адже собівартість надання банківських послуг через інтернет значно нижче, ніж той самий показник для традиційних механізмів фінансового обслуговування. Фінансові послуги ідеально підходять для надання «у віддаленому режимі», оскільки не потребують фізичної присутності постачальника послуг і не супроводжується переміщенням матеріальних активів [5].

Висновки. На сьогодні зберігаються необхідні передумови для поступового відновлення банківського сектору та кредитування. Продовження економічного зростання, контрольована інфляція та помірна волатильність обмінного курсу сприяють зростанню попиту населення та бізнесу на банківські послуги. Тому банкам доводиться активно конкурувати у сфері ритейлу, їх конкурентоспроможність визначається сформованим брендом, присутністю на ринку, просуванням, організацією продажів і обслуговування, тарифною політикою.

Згідно з вищевикладеним, банківський ритейл повинен активно розвиватися у напрямках збереження депозитних вкладів на існуючому рівні, нарощування ресурсної бази за рахунок залучення депозитів населення, збільшення беззаставних і короткострокових кредитів, збільшення комісійних доходів за рахунок зростання кількості переказів, комунальних платежів, обслуговування платіжних карт, а також за рахунок розвитку альтернативних каналів продажу (інтернет і клієнт–банк, термінали самообслуговування, банкоматні мережі).

Література

1. Аванесова, Н. Е. Депозина політика комерційного банку: теоретико-методологічні засади [Електронний ресурс] / Н. Е. Аванесова, Ю. О. Арестова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 8. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/192.pdf>.
2. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
3. Демченко, А. М. Сучасний стан банківського ритейлу в Україні [Текст] / А. М. Демченко // Фінансовий простір. – 2014. – № 3 (15) – С. 48–52.
4. Головка, С. І. Шляхи підвищення ефективності з розрахунково-касових послуг банку [Текст] / С. І. Головка // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 20. – С. 35–37.
5. Огієнко, В. І. Інтернет-банкінг як перспективний напрям розвитку ринку фінансових послуг [Електронний ресурс] / В. І. Огієнко, О. В. Луняков, О. Ю. Лісняк. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1217>.
6. Вовчак, О. Д. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності [Текст] / О. Д. Вовчак, О. І. Антонюк // Європейські перспективи. – 2016. – Вип. 2. – С. 148–157.
7. Ткачук, В. О. Маркетинг у банку [Текст] : навчальний посібник / В. О. Ткачук. – Тернопіль : Синтез-Поліграф, 2006. – 225 с.
8. Чайковський, Я. І. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні [Текст] // Економічний аналіз. – 2017. – Том 27, № 1. – С. 156–163.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2017

©Сидорова О. В., Демченко А. М.

References

1. Avanesova, N. Ye., & Ariestova, Yu. O. (2015). Depozyna polityka komertsiiinoho banku: teoretyko-metodolohichni zasady. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 8. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/192.pdf>
2. *Analitychnyi ohliad bankivskoi systemy Ukrainy za rezultatamy 2016 roku*. Available at: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
3. Demchenko, A. M. (2014). Suchasnyi stan bankivskoho reitynhu v Ukraini. *Finansovyi prostir*, 3(15), 48–52.
4. Holovko, S. I. (2008). Shliakhy Pidvyshchennia efektyvnosti z rozrakhunkovo-kasovykh posluh banku. *Investytsiii: praktyka ta dosvid*, 20, 35–37.
5. Ohienko, V. I., Luniakov, O. V., & Lisniak, O. Yu. *Internet-bankinh yak perspektyvnyi napriam rozvytku rynku finansovykh posluh*. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1217>
6. Vovchak, O. D., & Antonyuk, O. I. (2016). Spozhyvche kredyтування v Ukraini: suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku v usloviakh finansovo-ekonomichnoi nestabilnosti. *Yevropeiski perspektyvy*, 2, 148–157.
7. Tkachuk, V.O. (2006). *Marketynh u banku*. Ternopil: Syntez-Polihraf.
8. Chaikovskiy, Ya. I. (2017). Analiz suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku bankivskoho spozhyvchoho kredyтування v Ukraini. *Ekonomichnyy analiz*, 27(1), 156–163.

Received 28.05.2017

©Sidorova O. V., Demchenko A. M.